Ngăn chặn đại dịch tiếp theo

Thông qua chấm dứt buôn bán thương mại và sử dụng các loài chim, thú hoang dã ở Việt Nam

Nhóm công tác về phòng chống đại dịch

Hà Nội, 21/09/2020

Những đại dịch mới

- 65 – 70% bệnh dịch có nguồn gốc từ động vật: SARS, MERS, COVID, …
- Châu Á là điểm nóng
  - Mật độ dân số cao
  - Mức độ đa dạng sinh học cao
  - Văn hóa, thói quen sinh hoạt

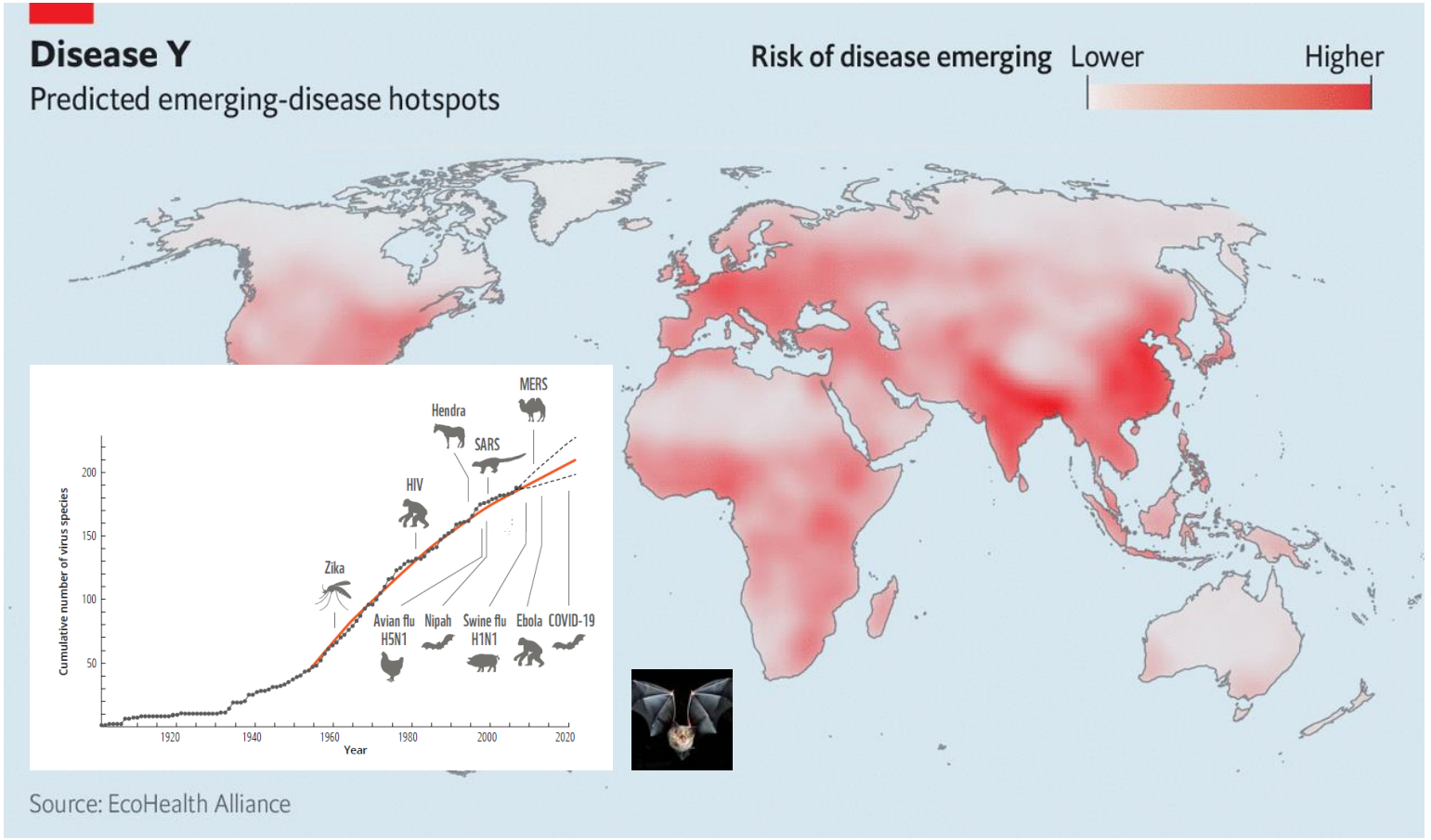

Nguồn gốc SARS-CoV-2

- Dơi: Các chủng gần nhất với virus SARS-CoV-2 được phát hiện thấy ở các loài dơi lá mũi (*Rhinolophus*) ở Vân Nam, TQ
- Các chủng virus có liên quan xa hơn được phát hiện ở tê tê
- Rất nhiều chủng virus corona có ở dơi ở khu vực châu Á: Rủi ro bùng phát dịch rất lớn!

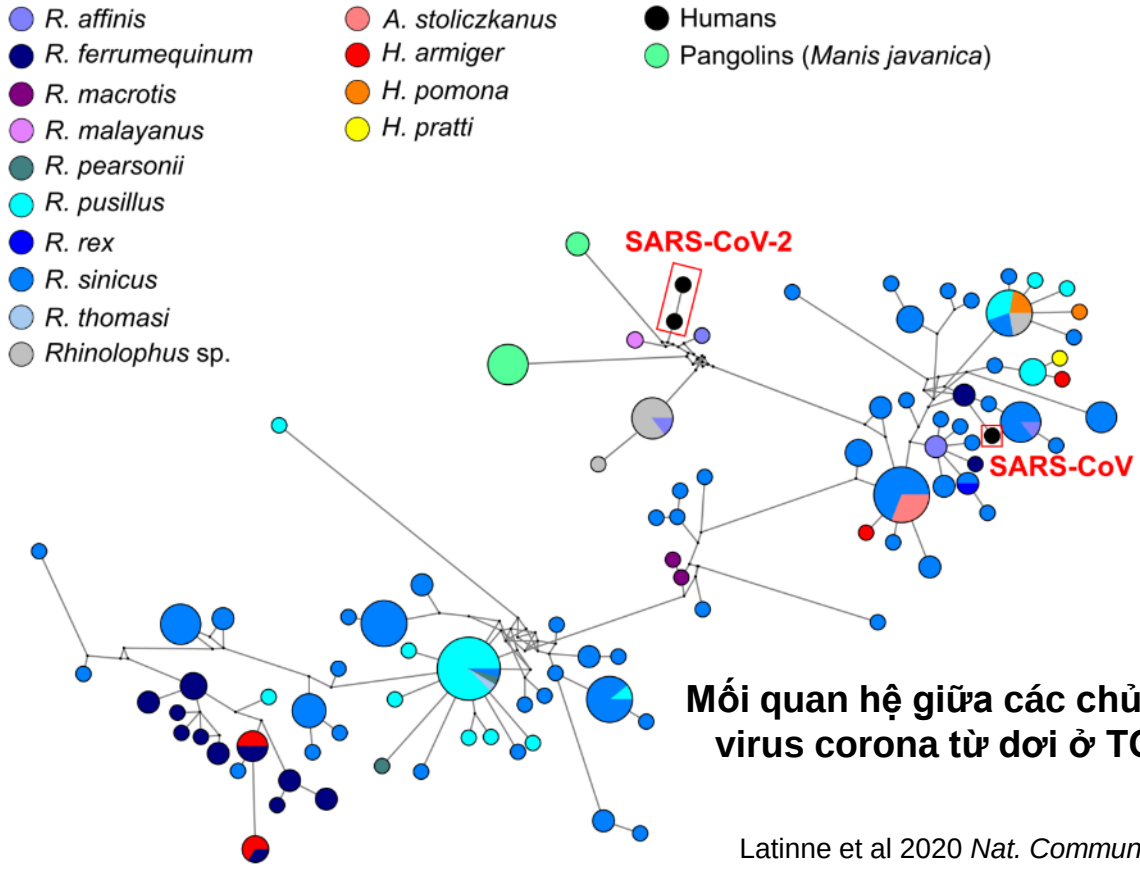

Mối quan hệ giữa các chủng virus corona từ dơi ở TQ

Latinne et al 2020 *Nat. Commun.*

Nguy cơ bùng phát dịch

USAID | PREDICT 2009-2020

- Phương pháp tiếp cận Một sức khỏe (One Health) để hiểu cơ chế tiến hóa của virus, khuếch đại và lây truyền từ động vật sang người nhằm cung cấp thông tin phòng ngừa và kiểm soát dịch
- Đối tác Việt Nam: Cục Thú y (Bộ NN&PTNT), Cục Y tế dự phòng (Bộ Y tế)
- Phối hợp giám sát với WHO và FAO

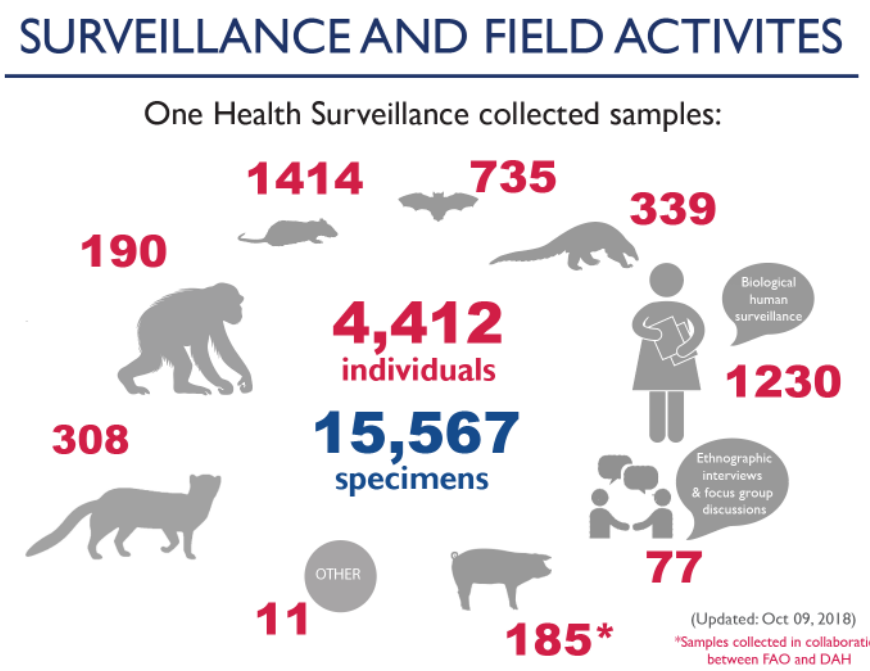

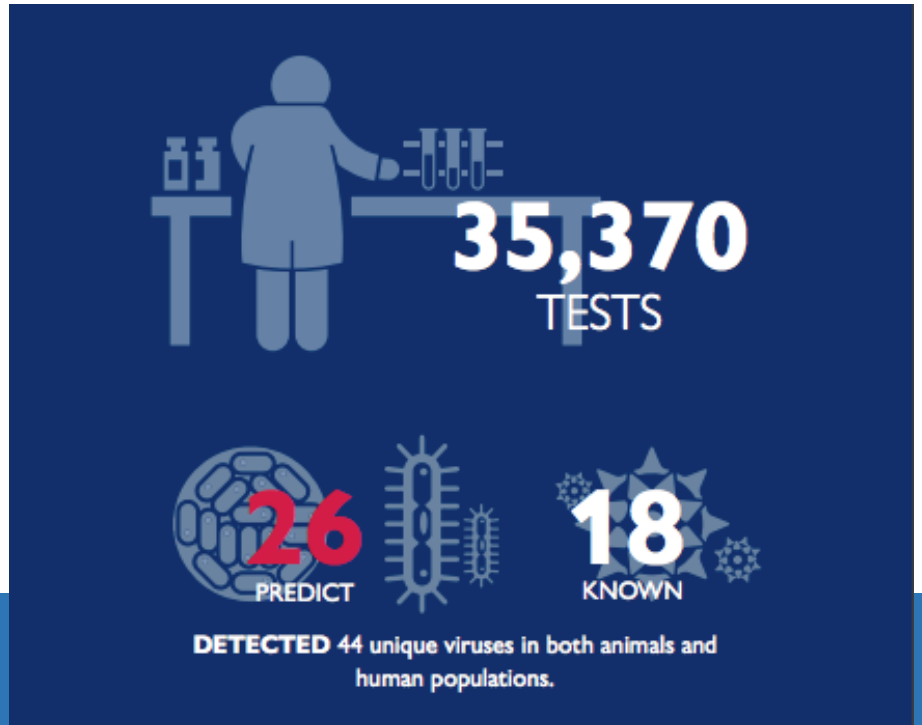

USAID | PREDICT
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Hoạt động giám sát tại "trang trại ĐVHD"

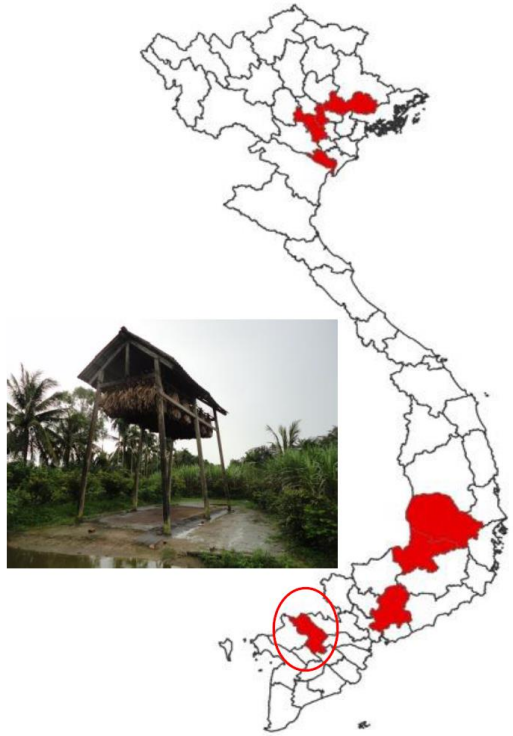

Giám sát đồng thời:

- **Bắc Giang**:

Người (30) và dơi (300)

- **Đồng Nai**:

Người (300) và ĐVHD (1147)

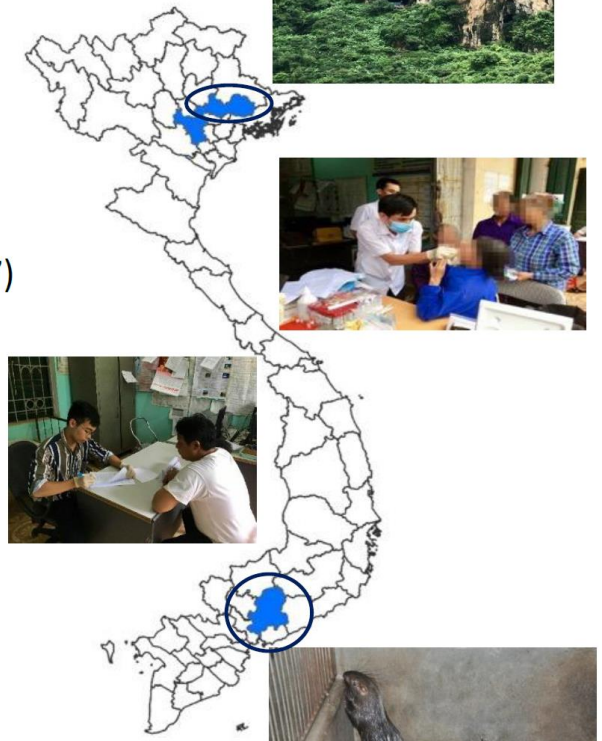

Giám sát độc lập:

- **Đồng Tháp**: Dơi

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Emerging Pandemic Threats Program 2 (EPT-2)

Nhóm công tác về phòng chống đại dịch

- UN – FAO, WHO, UNEP (UNODC)
- Đại sứ quán Mỹ, Đức
- NGO: WCS, WWF, PanNature

Food and Agriculture Organization of the United Nations

World Health Organization

UN environment programme

USAID FROM THE AMERICAN PEOPLE

U.S. - VIỆT NAM 1995 - 2020

bridging people and nature PanNature

WCS

WWF

Nhóm công tác về phòng chống đại dịch

- **Chấm dứt buôn bán thương mại và sử dụng các loài chim, thú hoang dã ở Việt Nam:**
  - **Xây dựng, tăng cường và thực thi các chính sách, pháp luật** cần thiết để từng bước loại bỏ việc buôn bán thương mại và tiêu thụ các loài thú, chim hoang dã
  - **Thành lập cơ quan liên ngành cấp cao** nhằm đảm bảo việc điều phối, phân phối nguồn lực, trách nhiệm giải trình giữa các bộ ngành liên quan trong lĩnh vực y tế, thú y, môi trường và bảo vệ động vật hoang dã

Nhu cầu về ĐVHD

- Ở Việt Nam, 15% người tham gia khảo sát cho biết chính họ hoặc những người họ biết đã từng mua các sản phẩm ĐVHD ở chợ trong vòng 12 tháng qua
  - Đa số là nam giới (55%)
  - Tuổi từ 36-45 (37%).
- Các loài ĐVHD được mua
  - Chim (48%)
  - Rắn (28%)
  - Dơi (23%).

Loại động vật hoang dã được mua (bởi người được hỏi hoặc người họ quen biết) tại chợ động vật hoang dã trong 12 tháng qua - Tổng số 5 chợ (n = 443)

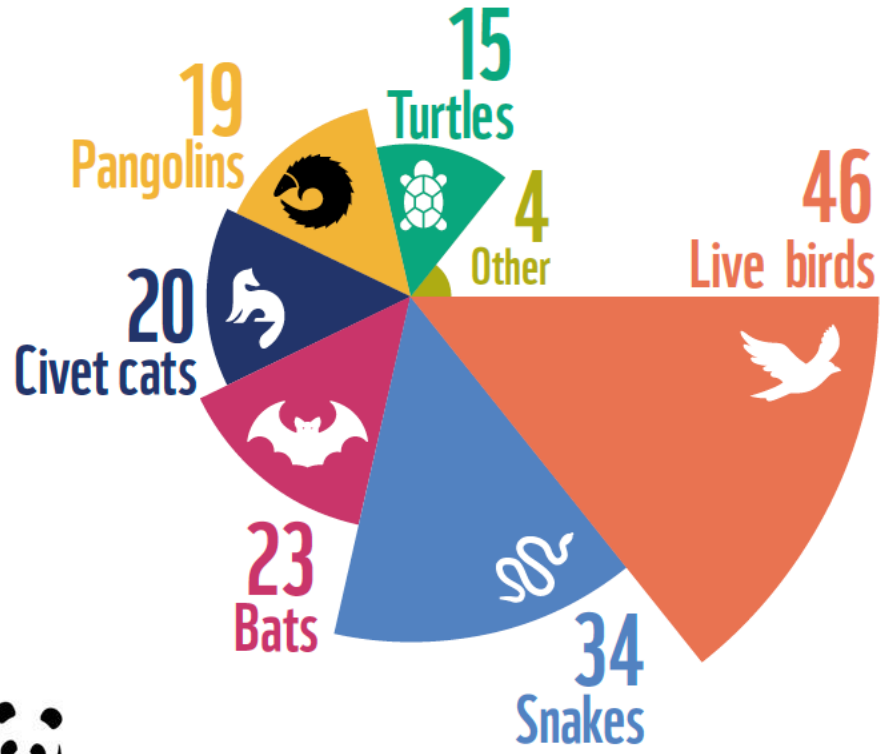

Khảo sát ý kiến về COVID-19 và buôn bán động vật hoang dã ở thị trường châu Á

Trang trại nhân nuôi ĐVHD tại Việt Nam

- Khoảng 18.000 cơ sở
- Hơn 100 loài
- Hơn 200 chủng virus (20% có thể truyền nhiễm cho người)

Food and Agriculture Organization of the United Nations

WCS

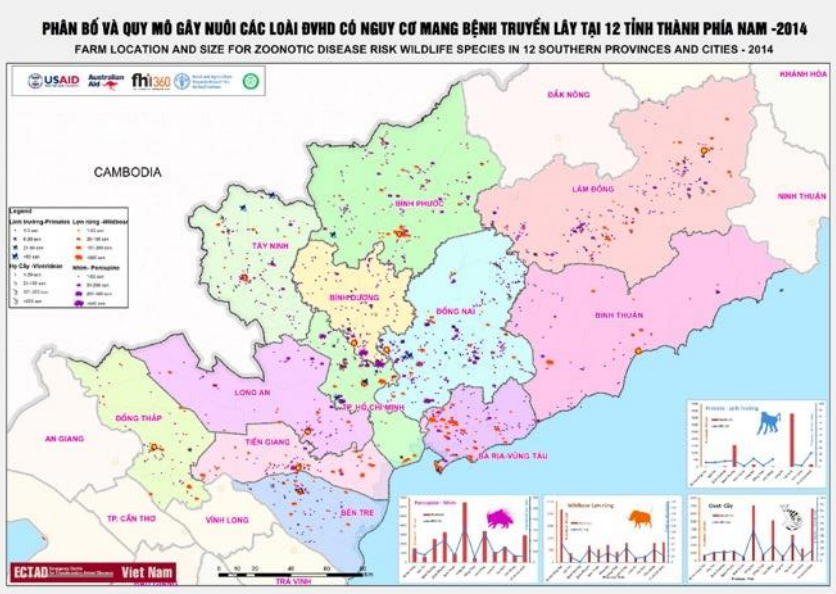

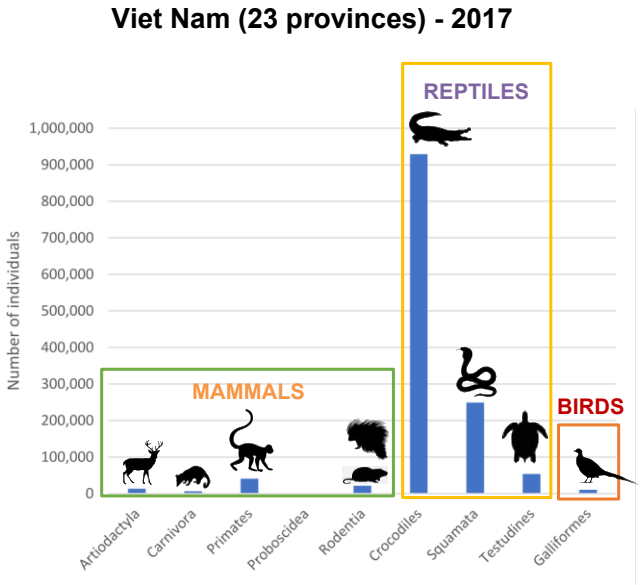

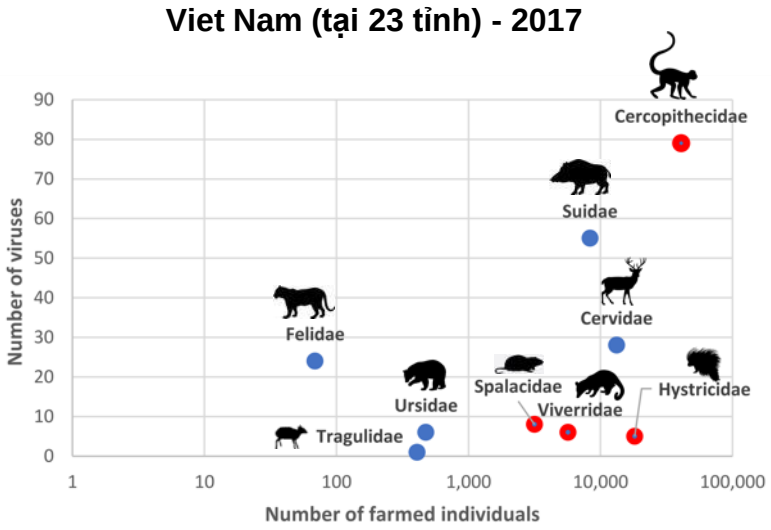

Chuỗi cung ứng ĐVHD ở Việt Nam

Nuôi trồng/Thu hái	Vận chuyển và chế biến	Nguồn quốc tế	Người tiêu dùng
VQG, khu bảo tồn	Các đầu nậu trung dan mua, bán ĐVHD tại thôn bản, thị trấn ở xung quanh các sinh cảnh	Các khu vực biên giới, hải cảng, sân bay	Các khu vực đô thị, sản phẩm ĐVHD bán cho người tiêu dùng

Nguy cơ lan truyền virus ở Việt Nam

Huong et al. (PLOS One 2020)
https://doi.org/10.1101/2020.06.05.098590

USAID FROM THE AMERICAN PEOPLE | PREDICT

- Buôn bán ĐVHD làm tăng
  - Tiếp xúc
  - Trộn lẫn các loài
  - Số lượng

WCS

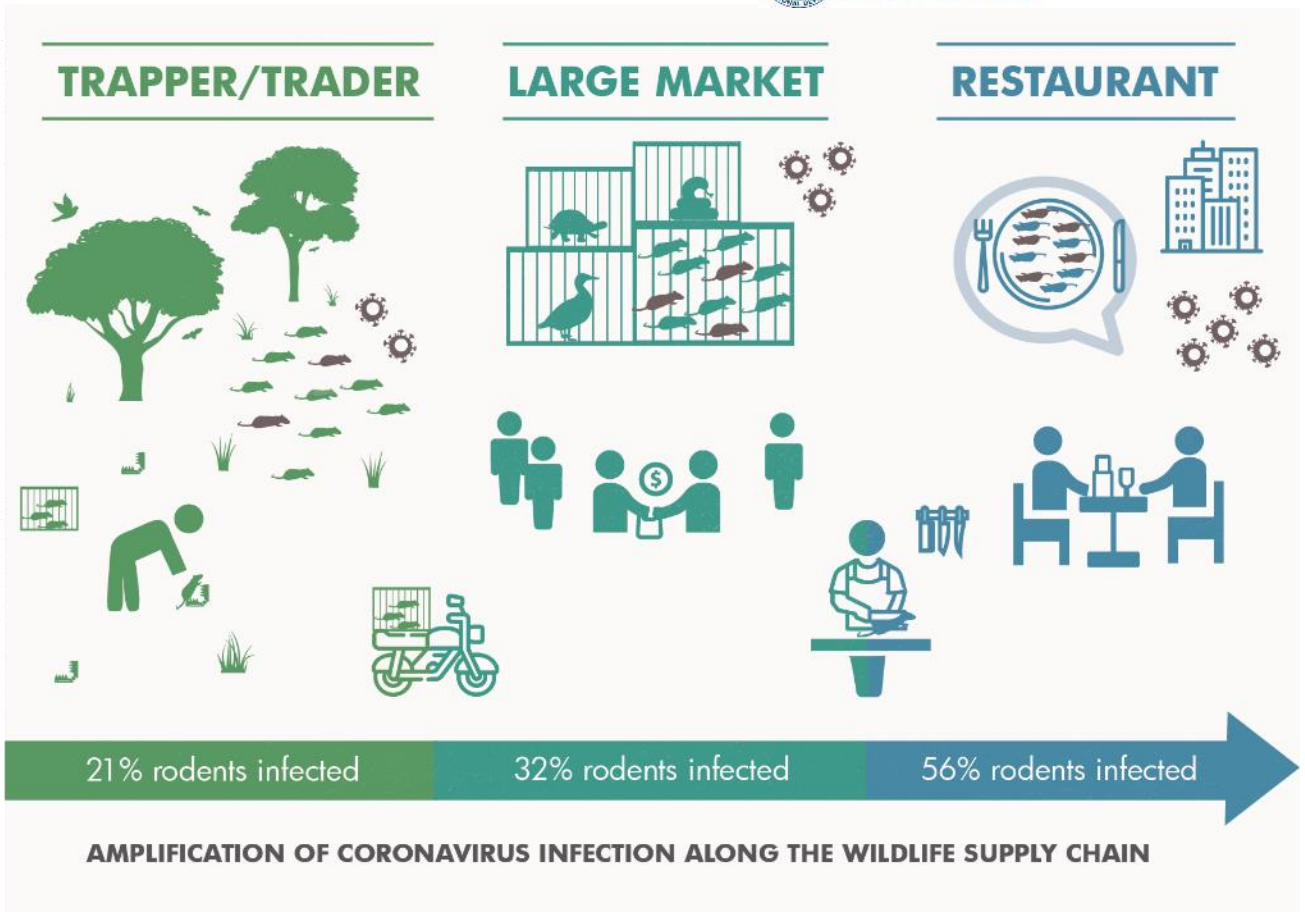

Quy định liên quan đến ĐVHD ở Việt Nam

Quản lý rừng, trang trại ĐVHD

- Bộ NN&PTNT (Luật Lâm nghiệp, Nghị định 06/2019)
- Bộ TN&MT (Luật Đa dạng sinh học, Nghị định 160/2013, Nghị định 64/2019)

Vận chuyển (XNK…)

- Thủ tướng (QĐ 11/2013)
- Bộ NN&PTNT (NĐ 06/2019, NĐ 35/2019, Thông tư 25/2016)
- Bộ TN&MT(NĐ 160/2013, NĐ 64/2019)

Chợ, nhà hàng

- Bộ Y tế (Luật an toàn thực phẩm)
- Bộ NN&PTNT (Thông tư 25/2016)
- Quy định của các UBND tỉnh thành

Xử lý vi phạm

- Hình sự: Bộ luật hình sự (điều 234, 244); Nghị quyết 05/2018
- Hành chính (NĐ 35/2019; NĐ 155/2016)

Các lỗ hổng trong quy định pháp luật

- Quản lý:
  - Hệ thống định danh loài ĐVHD
  - Các quy định cho cơ sở nuôi nhốt ĐVHD
  - Quy định cách ly tại cửa khẩu và các trang trại
  - Quản lý thị trường về an toàn thực phẩm
  - Minh bạch thông tin về các cơ sở nuôi nhốt ĐVHD
- Điều phối và hợp tác liên ngành
  - Trong quản lý thị trường và an toàn thực phẩm
  - Cách ly tại khu vực cửa khẩu
  - Cơ chế phối hợp giữa các ngành y tế, thú ý và quản lý động vật hoang dã
- Chế tài:
  - Chưa có chế tài (hành chính và hình sự) cho hành vi tiêu thụ và xâm hại ĐVHD
  - Chưa có chế tài về hành vi không đảm bảo nguồn gốc hợp pháp của ĐVHD
  - Hạn chế, thiếu hiệu quả của Bộ luật hình sự (điều 244)
  - Hạn chế trong phuong thức xử lý theo hướng dẫn của Tòa án nhân dân tối cao

Hành động của VN liên quan ĐVHD và COVID-19

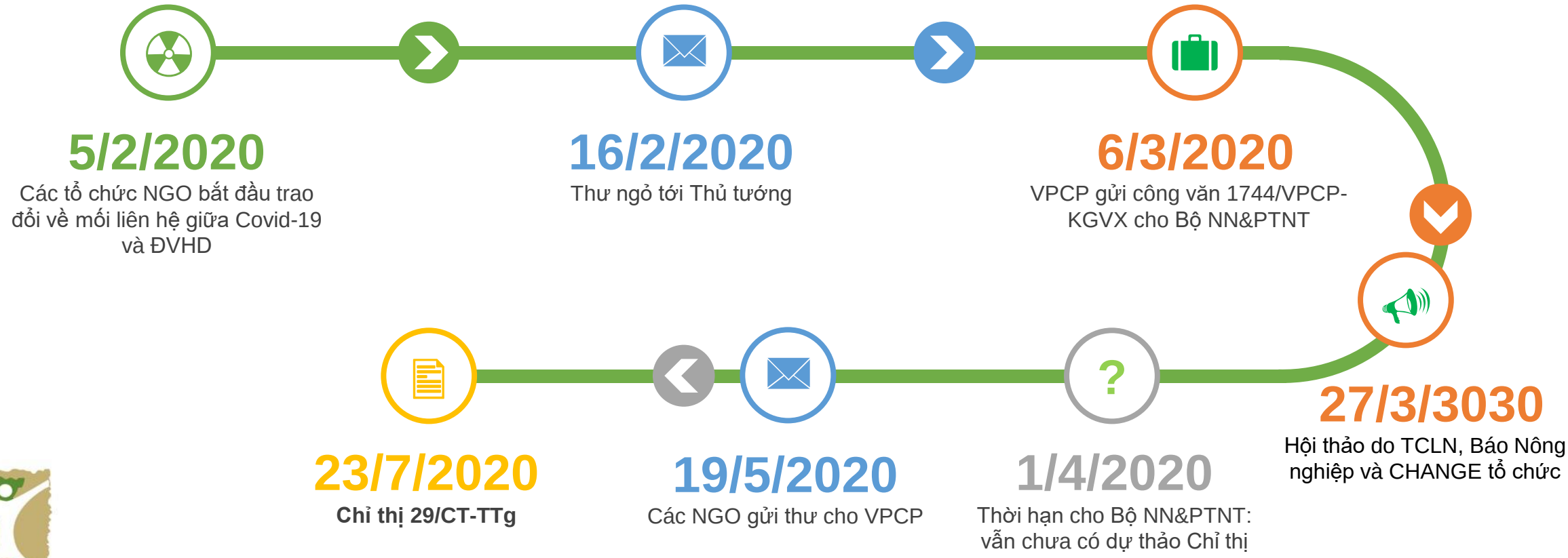

Thư ngỏ gửi Thủ tướng Chính phủ

Liên quan đến dịch Covid-19 đang diễn ra trên toàn cầu và hành động của Việt Nam để giải quyết các mối đe dọa từ buôn bán động vật hoang dã bất hợp pháp

Kính gửi Ngài Nguyễn Xuân Phúc,
Thủ tướng Chính phủ nước CNXHCN Việt Nam

Chúng tôi, đại diện các tổ chức phi lợi nhuận Việt Nam và quốc tế hoạt động trong lĩnh vực bảo tồn thiên nhiên và động vật hoang dã, xin trình bày với Ngài một vấn đề vô cùng quan trọng liên quan đến chủng virus corona mới (Covid-19) và biện pháp giảm thiểu các mối đe dọa khiến dịch bùng phát hơn.

Chỉ thị của Thủ tướng về quản lý ĐVHD
(Chỉ thị 29/CT-TTg, 23/7/2020)

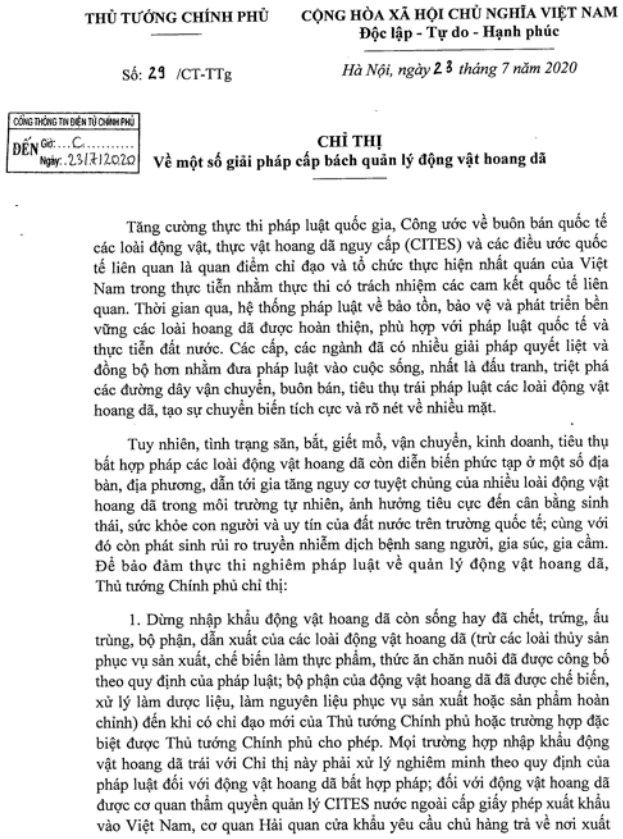

THỦ TƯỚNG CHÍNH PHỦ

Số: 29 /CT-TTg

CỘNG HÒA XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM
Độc lập - Tự do - Hạnh phúc

Hà Nội, ngày 23 tháng 7 năm 2020

CỔNG THÔNG TIN ĐIỆN TỬ CHÍNH PHỦ
ĐẾN Giờ: C
Ngày: 23/7/2020

CHỈ THỊ
Về một số giải pháp cấp bách quản lý động vật hoang dã

Tăng cường thực thi pháp luật quốc gia, Công ước về buôn bán quốc tế các loài động vật, thực vật hoang dã nguy cấp (CITES) và các điều ước quốc tế liên quan là quan điểm chỉ đạo và tổ chức thực hiện nhất quán của Việt Nam trong thực tiễn nhằm thực thi có trách nhiệm các cam kết quốc tế liên quan. Thời gian qua, hệ thống pháp luật về bảo tồn, bảo vệ và phát triển bền vững các loài hoang dã được hoàn thiện, phù hợp với pháp luật quốc tế và thực tiễn đất nước. Các cấp, các ngành đã có nhiều giải pháp quyết liệt và đồng bộ hơn nhằm đưa pháp luật vào cuộc sống, nhất là đấu tranh, triệt phá các đường dây vận chuyển, buôn bán, tiêu thụ trái pháp luật các loài động vật hoang dã, tạo sự chuyển biến tích cực và rõ nét về nhiều mặt.

Tuy nhiên, tình trạng săn, bắt, giết mổ, vận chuyển, kinh doanh, tiêu thụ bất hợp pháp các loài động vật hoang dã còn diễn biến phức tạp ở một số địa bàn, địa phương, dẫn tới gia tăng nguy cơ tuyệt chủng của nhiều loài động vật hoang dã trong môi trường tự nhiên, ảnh hưởng tiêu cực đến cân bằng sinh thái, sức khỏe con người và uy tín của đất nước trên trường quốc tế; cùng với đó còn phát sinh rủi ro truyền nhiễm dịch bệnh sang người, gia súc, gia cầm. Để bảo đảm thực thi nghiêm pháp luật về quản lý động vật hoang dã, Thủ tướng Chính phủ chỉ thị:

1. Dừng nhập khẩu động vật hoang dã còn sống hay đã chết, trứng, ấu trùng, bộ phận, dẫn xuất của các loài động vật hoang dã (trừ các loài thủy sản phục vụ sản xuất, chế biến làm thực phẩm, thức ăn chăn nuôi đã được công bố theo quy định của pháp luật; bộ phận của động vật hoang dã đã được chế biến, xử lý làm dược liệu, làm nguyên liệu phục vụ sản xuất hoặc sản phẩm hoàn chỉnh) đến khi có chỉ đạo mới của Thủ tướng Chính phủ hoặc trường hợp đặc biệt được Thủ tướng Chính phủ cho phép. Mọi trường hợp nhập khẩu động vật hoang dã trái với Chỉ thị này phải xử lý nghiêm minh theo quy định của pháp luật đối với động vật hoang dã bất hợp pháp; đối với động vật hoang dã được cơ quan thẩm quyền quản lý CITES nước ngoài cấp giấy phép xuất khẩu vào Việt Nam, cơ quan Hải quan cửa khẩu yêu cầu chủ hàng trả về nơi xuất

- Đặt ra các hành động ưu tiên cho các cơ quan chính phủ trong giai đoạn 2020 - 2022
- Xác định các giải pháp trên cơ sở các quy định, chính sách, pháp luật hiện hành
- Hướng dẫn việc phối hợp giữa các cơ quan, ban ngành liên quan
- Yêu cầu rà soát các quy định hiện hành để kiến nghị cập nhật, sửa đổi
- Ghi nhận các hành vi tham nhũng liên quan đến tội phạm về ĐVHD

Khảo sát ý kiến về COVID-19 và buôn bán động vật hoang dã ở thị trường châu Á

- **93%** cho rằng khả năng các chính phủ và cơ quan quản lý y tế sẽ ủng hộ việc đóng cửa hoàn toàn thị trường buôn bán ĐVHD bất hợp pháp

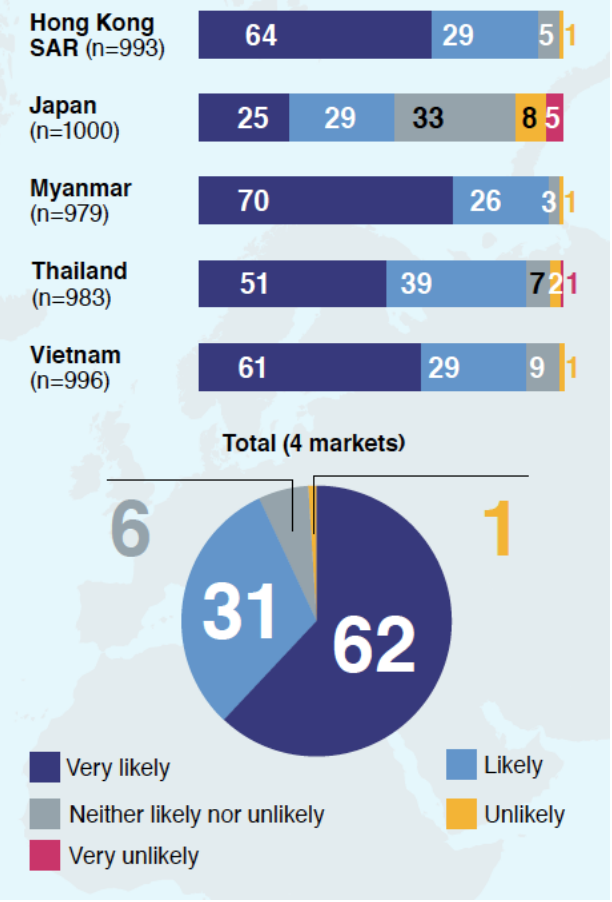

Chi phí phòng chống đại dịch

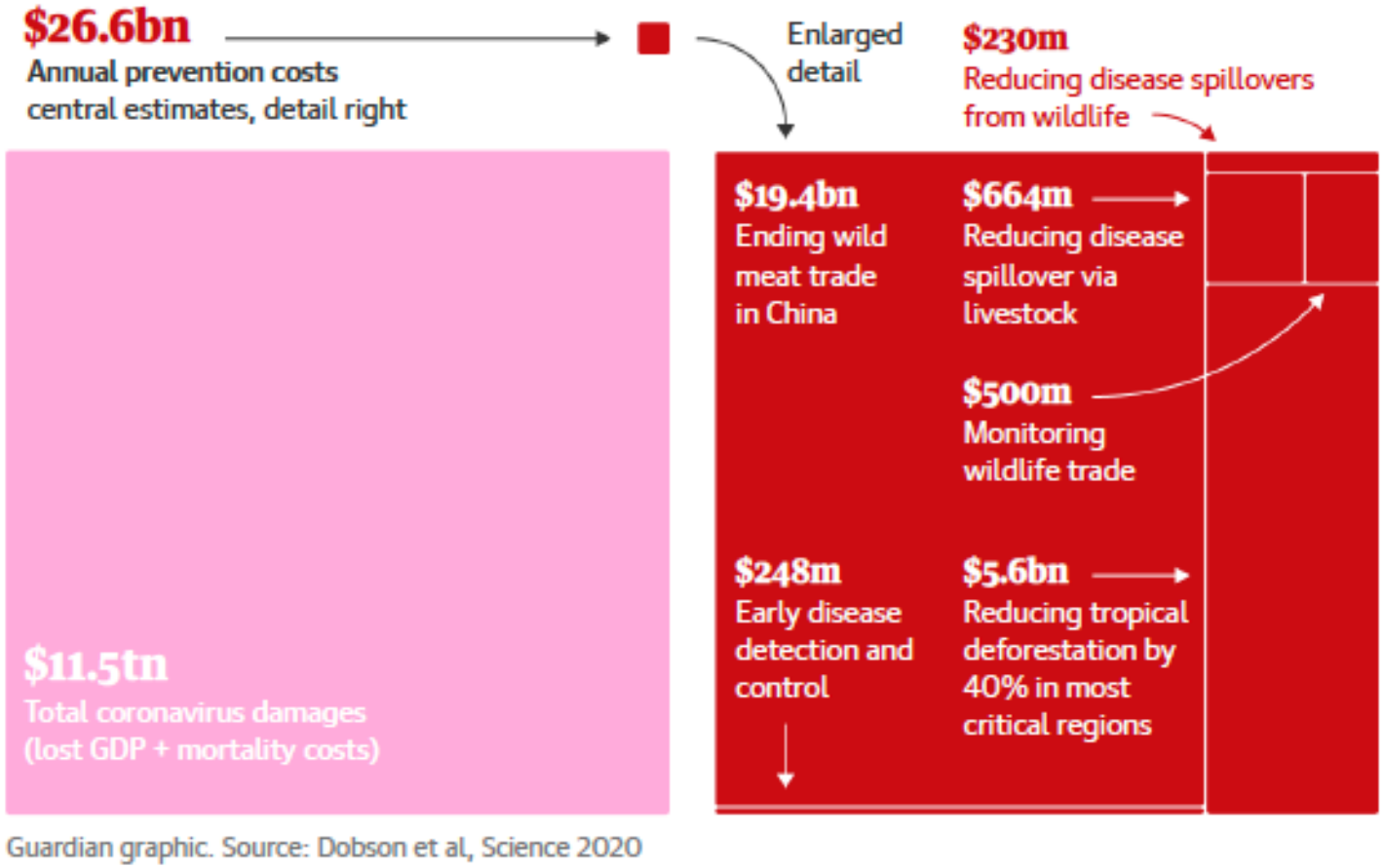

Guardian graphic. Source: Dobson et al, Science 2020

- Chi phí để phòng chống đại dịch tiếp theo “chỉ bằng khoảng 2% so với tổn thất do Covid-19 gây ra”.

Các hành động ưu tiên

- Để thực hiện Chỉ thị 29/CT-TTG, cần tăng cường nguồn lực tài chính và con người để thực thi các chính sách, pháp luật hiện hành về nhập khẩu và buôn bán ĐVHD
  - Xây dựng và đưa ra quyết định chính thức để dần loại bỏ việc buôn bán và tiêu thụ động vật hoang dã, bắt đầu từ các loài và địa điểm ưu tiên, tiến hành hàng năm, tiến tới lệnh cấm hoàn toàn vào cuối năm 2025;
  - Sửa đổi chính sách hoặc thực hiện quy định mới để thực thi lệnh cấm theo từng giai đoạn này;

Các hành động ưu tiên

- Tăng cường chiến lược phòng chống đại dịch quốc gia bằng cách tiếp cận đa ngành “Một sức khỏe”;
  - Lập một cơ quan có thẩm quyền đa ngành ở cấp cao nhất của chính phủ, để giám sát các vấn đề về động vật hoang dã - vật nuôi - con người - môi trường liên quan đến nguy cơ lây nhiễm bệnh từ động vật;
  - Trao quyền cho cơ quan này với kinh phí và nhân sự, có thể triệu tập các cán bộ chuyên môn và lãnh đạo từ các bộ ngành khi cần thiết;
  - Giao nhiệm vụ cho cơ quan này trong việc cung cấp hỗ trợ đa ngành để tham gia và thực hiện các vấn đề về động vật hoang dã, ví dụ như giám sát, kêu gọi sự tham gia của cộng đồng;
  - Cung cấp cơ chế cho đối tác phát triển và các bên khác tham gia vào quá trình ra quyết định của cơ quan này;

Các hành động ưu tiên

- Nâng cao nhận thức cộng đồng về sự cần thiết phải thay đổi các hành vi liên quan đến buôn bán và tiêu thụ động vật hoang dã ở Việt Nam

Xin cảm ơn!

Pandemic Prevention Task Force Secretariat

FAO Country Office for Viet Nam